

Nederlandse Mededingingsautoriteit

BESLUIT

Nummer 1979/ 21.B23 en 2502/ 19.B23

Betreft zaak: Barbara-Dela Uitvaartverzorging BV

Besluit van de directeur-generaal van de Nederlandse Mededingingsautoriteit tot afwijzing van een aanvraag om een ontheffing als bedoeld in artikel 17 van de Mededingingswet en tot afwijzing van een aanvraag tot het nemen van een besluit op grond van artikel 56, eerste lid, van de Mededingingswet.

Nummer: 1979/ 21
2502/ 19

Betreft: zaak 1979/ X vs Barbara-Dela Uitvaartverzorging BV
Zaak 2502/ Barbara-Dela Uitvaartverzorging BV

I. INLEIDING

1. Op 13 juni 2000 ontving de directeur-generaal van de Nederlandse Mededingingsautoriteit (hierna: d-g NMa) van X¹ een aanvraag om toepassing van artikel 56 van de Mededingingswet (hierna: Mw) wegens overtreding van artikel 6, eerste lid, Mw. De aanvraag richt zich tegen het samenwerkingsverband tussen Onderling Uitvaartfonds St. Barbara u.a. en Dela Uitvaartverzorging BV. De aanvraag is bij de NMa geregistreerd onder zaaknummer 1979.
2. Op 16 mei 2001 ontving de d-g NMa een aanvraag om ontheffing, voorzover nodig, van het verbod van artikel 6, eerste lid, Mw van Onderling Uitvaartfonds St. Barbara u.a. (hierna: St. Barbara) en Dela Uitvaartverzorging BV (hierna: Dela Verzorging). De aanvraag heeft betrekking op de samenwerking tussen St. Barbara en Dela Verzorging² door middel van de oprichting van Barbara-Dela Uitvaartverzorging BV (hierna: Barbara-Dela). De ontheffingsaanvraag is bij de NMa geregistreerd onder zaaknummer 2502.

¹ Vertrouwelijk gegeven.

² In dit besluit wordt de samenwerking beschouwd feitelijk plaats te vinden tussen St. Barbara en Dela Natura Uitvaartverzekeringen N.V. Zie ook voetnoten 4 en 5.

3. Klacht en ontheffingsverzoek worden gezamenlijk behandeld.

II. PARTIJEN

A. Aanvraagsters/ beklagden

4. St. Barbara is een onderlinge waarborgmaatschappij en is gevestigd te Nijmegen. St. Barbara is een natura uitvaartverzekeraar die uitsluitend actief is in de regio Nijmegen. Blijkens artikel 2 van haar statuten heeft zij ten doel door het sluiten van verzekeringsovereenkomsten met haar leden ten behoeve van deze de verzorging van een begrafenis of crematie in natura overeenkomstig ieders levensbeschouwing te waarborgen.
5. Dela Verzorging is een besloten vennootschap naar Nederlands recht en gevestigd te Eindhoven. Dela Verzorging voert uitvaarten uit, hoofdzakelijk ter afwikkeling van de overeenkomsten van natura uitvaartverzekering van Dela Natura Uitvaartverzekeringen NV (hierna: Dela Verzekeringen). Dela Verzorging is actief in de provincies Overijssel, Gelderland, Utrecht, Zeeland, Noord-Brabant, Limburg en in Rotterdam e.o.³. Dela Verzekeringen is als natura uitvaartverzekeraar en als levensverzekeraar actief in heel Nederland. Dela Verzorging en Dela Verzekeringen maken deel uit van Dela Coöperatie voor het Verzekeren en Verzorgen van Begravenissen en Crematies U.A. en zijn beide 100% dochter-ondernemingen van Dela Holding N.V.

B. Barbara-Dela

6. Barbara-Dela is een besloten vennootschap naar Nedelands recht en is gevestigd te Nijmegen. Barbara-Dela is een gemeenschappelijke onderneming van St. Barbara en Dela Verzorging (zie overwegingen 9-15). Blijkens artikel 2 van haar statuten heeft zij ten doel het (doen) verzorgen van uitvaarten, alsmede het verrichten van al datgene, wat met het voorgaande verband houdt of daaruit zou kunnen voortvloeien. Barbara-Dela is werkzaam in de regio Nijmegen.

C. Klager

7. X verzorgt uitvaarten in de regio Nijmegen.

³ In andere regio's laat Dela Verzekeringen Uitvaartverzekeringen NV de uitvaarten verzorgen door derde-uitvaartondernemers.

III. FEITELIJKE ACHTERGROND

8. Op 20 december 1999 sluiten Dela Verzorging en St. Barbara voor onbepaalde tijd een samenwerkingsovereenkomst⁴. Hierin komen zij onder meer het volgende overeen.
9. Dela Verzorging en St. Barbara zullen het gezamenlijke uitvaartverzorgingsbedrijf, Barbara-Dela, oprichten, waarin beide voor 50% deelnemen. Dit bedrijf voert tegen kostprijs de uitvaarten uit van de overleden leden/verzekerden van St. Barbara en Dela Verzekeringen en belast St. Barbara respectievelijk Dela Verzekeringen voor die kosten in rekening courant.
10. Artikel 5 van de samenwerkingsovereenkomst bepaalt dat Barbara-Dela werkzaam zal zijn in het rayon op de aan de overeenkomst gehechte kaart. Deze kaart vermeldt een reeks plaatsnamen uit de regio Nijmegen.
11. Verder bepaalt artikel 5 (citaat):
“Barbara respectievelijk Dela verplichten zich alle aangeboden uitvaarten van leden/verzekerden en niet-verzekerden in het rayon ter uitvoering aan te bieden aan Barbara-Dela, tenzij de verzekerde en/of nabestaanden uitdrukkelijk een andere uitvaartondernemer wenst in te schakelen.”
12. In artikel 6 is overeengekomen dat Barbara en Dela Verzorging zich verplichten voldoende reclame-inspanningen te verrichten, teneinde ook in de toekomst het aantal uitvaartopdrachten op peil te houden, respectievelijk zo veel mogelijk te stimuleren.
13. Blijkens artikel 7 zal Barbara-Dela zich, waar presentatie dit noodzakelijk maakt, opstellen als een gezamenlijke onderneming.
14. Ingevolge artikel 8 van de samenwerkingsovereenkomst wordt de directie van Barbara-Dela gevormd door het uitvaartfonds St. Barbara en de besloten vennootschap Dela Verzorging.
15. De oprichting van Barbara-Dela vindt plaats op 3 maart 2000 en met ingang van 1 april 2000 verzorgt zij de uitvaarten van de leden/verzekerden van St. Barbara en Dela Verzekeringen.
16. St. Barbara liet vóór 1 april 2000 de uitvaarten van bij haar verzekerde overledenen uitvoeren door diverse uitvaartondernemers in de regio Nijmegen. Bij Dela Verzekeringen werden vóór 1 april 2000 vrijwel alle uitvaarten in de regio Nijmegen door Dela Verzorging geregeld. Na oprichting worden de uitvaarten in de regio Nijmegen voor St. Barbara en Dela Verzekeringen

⁴ In de samenwerkingsovereenkomst wordt Dela Verzorging aangeduid met Dela, echter in een aantal artikelen wordt gesproken van “leden/verzekerden van Dela”, waarmee uitsluitend op Dela Verzekeringen gedoeld kan worden en niet op Dela Verzorging. De samenwerking wordt dan ook geacht eigenlijk te zijn aangegaan door Dela Verzekeringen.

verzorgd door Barbara-Dela. Dela Verzorging verricht in de regio Nijmegen geen uitvaarten meer.

IV. ARGUMENTEN KLAGER

17. Begrafenissen en crematies van verzekerden van St. Barbara werden voor 1 april 2000 onder andere door X uitgevoerd. Sinds genoemde datum zijn het gemiddeld aantal door X verzorgde uitvaarten per maand en haar omzet fors gedaald. Volgens X blijkt in de praktijk dat sinds de start van Barbara-Dela op 1 april 2000 vrijwel alle verzekerden van St. Barbara hun uitvaart door Barbara-Dela laten regelen. X schat dat in de regio Nijmegen ongeveer 60% van de bewoners een uitvaartverzekering bij St. Barbara gesloten heeft en ongeveer 10% bij Dela Verzekeringen.
18. X meent dat de mededinging op de markt voor uitvaartdiensten in de regio Nijmegen merkbaar wordt beperkt door de samenwerking tussen de potentiële concurrenten St. Barbara en Dela Verzorging⁵. Deze strijden, volgens X, niet langer om de gunst van de klanten maar werken exclusief samen en sluiten daardoor concurrenten af van het grootste deel van de afnemers op de door X aangeduide markt. Het marktaandeel van Barbara-Dela in de regio Nijmegen bedraagt ongeveer 50%, aldus X. X stelt ook dat een groot deel van haar klanten verzekerd is bij St. Barbara en zij voor het grootste deel van haar omzet afhankelijk is van de verzekerden van St. Barbara. X wijst er nog op dat bijna al haar klanten uit het postcodegebied van Nijmegen komen.

V. ARGUMENTEN AANVRAAGSTERS/ BEKLAAGDEN

A. In verband met artikel 6 Mw

19. St. Barbara en Dela Verzorging voeren aan dat Barbara-Dela niet als zodanig op een markt actief is aangezien zij niet zelfstandig uitvaarten op de markt aanbiedt. Barbara-Dela houdt zich uitsluitend bezig met het verzorgen van uitvaarten ten behoeve van de verzekerden van St. Barbara en Dela Verzekeringen. Barbara-Dela concurreert derhalve niet met uitvaartondernemingen. Hierbij merken St. Barbara en Dela Verzorging op dat Barbara-Dela in een uitzonderlijk geval bereid is om de uitvaart van een niet-verzekerde te verzorgen en

⁵ Anders dan de benadering in het onderhavige besluit, waarin de samenwerking wordt geacht plaats te hebben tussen St. Barbara en Dela Verzekeringen, gaat klager uit van een samenwerking tussen St. Barbara en Dela Verzorging. X heeft daarbij aangevoerd dat St. Barbara, vanwege lage toetredingsdrempels, binnen korte tijd zelfstandig een uitvaartonderneming kan beginnen. Derhalve beschouwt X St. Barbara en Dela Verzorging als potentiële concurrenten van elkaar.

daar dan een marktconform tarief voor in rekening brengt.

20. Volgens St. Barbara en Dela Verzorging kan het samenwerkingsverband profiteren van de groepsvrijstelling inzake specialisatieovereenkomsten⁶ en mist artikel 6 Mw ingevolge artikel 13 Mw toepassing.
21. Voor het geval het samenwerkingsverband niet valt onder voornoemde groepsvrijstellingsverordening voeren St. Barbara en Dela Verzorging aan dat niet sprake is van een merkbare mededingingsbeperking. Ten eerste omdat het marktaandeel van St. Barbara op de uitvaartverzekeringsmarkt gering is. St. Barbara en Dela Verzorging verwijzen hierbij naar randnummer 28 van de door de Europese Commissie gepubliceerde richtsnoeren inzake de toepassing van artikel 81 EG-Verdrag op horizontale overeenkomsten (hierna: richtsnoeren horizontalen)⁷. Ten tweede vanwege de lage concentratiegraad op de markt voor uitvaartverzekeringen. Naar de mening van St. Barbara en Dela Verzorging is de markt ruimer dan alleen uitvaartverzekeringen, echter een precieze afbakening kan, volgens hen, achterwege blijven, nu er geen merkbare beperking van de mededinging zou optreden op de markt voor uitvaartverzekeringen. Overigens heeft, volgens St. Barbara en Dela Verzorging, éénderde van de Nederlandse bevolking zich niet verzekerd voor de uitvaart.
22. Ten aanzien van de markt van uitvaartverzorgingsdiensten merken aanvragers/beklaagden op dat deze geografisch gezien heel Nederland omvat en in ieder geval beduidend groter is dan het werkgebied van Barbara-Dela. Naar schatting van St. Barbara en Dela Verzorging wordt het merendeel van de uitvaarten verzorgd door uitvaartverzorgers die gevestigd zijn binnen een afstand van 20 kilometer van de woonplaats van de overledene. Volgens aanvraagsters/beklaagden zou iedere lokatie in Nederland in het werkgebied van gemiddeld circa 56 uitvaartverzorgers vallen. Vanwege de onderlinge overlapping van de natuurlijke werkgebieden van uitvaartverzorgers, volgt dat sprake is van één nationale markt, aldus St. Barbara en Dela Verzorging.
23. Desgevraagd hebben aanvraagsters/beklaagden het percentage door Barbara-Dela verzorgde uitvaarten in de regio Nijmegen becijferd op circa [10-20]* %. Voorts hebben St. Barbara en Dela Verzorging opgegeven dat, in het geval van overlijden, ongeveer [60-70]% van de verzekerden van St. Barbara en ongeveer eenzelfde percentage van de verzekerden uit de

⁶ Zij verwijzen naar de oude Verordening nr. 417/85 van de Commissie betreffende de toepassing van artikel 81, lid 3, EG op groepen specialisatieovereenkomsten, Pb L 53 van 22 februari 1985 (zie voor de nieuwe Groepsvrijstellingsverordening voetnoot 12).

⁷ Richtsnoeren inzake de toepasselijkheid van artikel 81 van het EG-Verdrag op horizontale samenwerkingsverbanden, Mededeling van de Commissie van 6 januari 2001, Pb EG 2001, C 3.

* Het exacte percentage is een vertrouwelijk gegeven.

regio Nijmegen van Dela Verzekeringen gebruik maakt van de diensten van Barbara-Dela.

B. In verband met artikel 17 Mw

Economische voordelen

24. Volgens St. Barbara en Dela Verzorging kan St. Barbara door de samenwerking profiteren van de deskundigheid van Dela Verzorging. Zelf heeft St. Barbara geen ervaring met het verzorgen van uitvaarten. Voor Dela biedt de samenwerking de mogelijkheid om op economisch rendabele wijze een uitvaartbedrijf in Nijmegen te exploiteren. Het aantal overlijdens van Dela Verzekeringen verzekerden in de regio Nijmegen is te gering om een economisch rendabele bezettingsgraad van haar uitvaartmedewerkers te realiseren. Bovendien leidt de samenwerking, die niet zelfstandig winstgevend hoeft te zijn, tot een kostenbesparing aangezien St. Barbara en Dela Verzekeringen voorheen tegen commerciële prijzen gebruik moesten maken van diverse uitvaartondernemers.

Billijk aandeel voor de gebruikers

25. De lagere kosten werken, volgens St. Barbara en Dela, door in de verzekeringspremies.

Onmisbaarheid

26. Artikel 5 van de samenwerkingsovereenkomst is noodzakelijk om te verzekeren dat Barbara-Dela voldoende uitvaarten zal kunnen verzorgen om een maximale kostenbesparing te realiseren.

Restconcurrentie

27. St. Barbara en Dela voeren aan dat zij onder sterke concurrentiedruk staan van onder meer grote financieel sterke verzekeraars. Dit waarborgt ook de doorgifte van de voordelen aan de eindgebruikers.

VI. VERLOOP VAN DE PROCEDURE

28. Op 13 juni 2000 heeft X een klacht ingediend tegen de samenwerking tussen St. Barbara en Dela Verzorging.
29. Op 22 augustus 2000 heeft ten kantore van de NMa een bespreking plaatsgevonden met X. In aansluiting hierop verstreekte X bij faxbrief d.d. 13 november 2000 nadere informatie.
30. Bij brief d.d. 11 september 2000 zijn St. Barbara en Dela Verzorging gevraagd informatie te verstrekken en bij brief d.d. 3 oktober 2000 is een samenvatting van de klacht aan St. Barbara en Dela Verzorging gezonden. De gevraagde informatie is door St. Barbara en Dela

Verzorging verschaft bij faxbrief d.d. 25 oktober 2000.

31. Op 15 mei 2001 hebben St. Barbara en Dela Verzorging een ontheffingsverzoek met betrekking tot de samenwerking ingediend.
32. Bij brief d.d. 4 juli 2001 zijn St. Barbara en Dela Verzorging om nadere informatie verzocht. De gevraagde informatie is door hen verschaft bij faxbrieven d.d. 29 augustus en 13 september 2001.
33. Van het Crematorium Nijmegen is, na schriftelijk verzoek daartoe, op 14 maart 2002 informatie ontvangen ten aanzien van het aantal van uitvaartondernemingen afkomstige opdrachten tot crematie.
34. In Staatscourant nr. 133 d.d. 13 juli 2001 is mededeling gedaan van de ontheffingsaanvraag. Daarbij zijn belanghebbenden opgeroepen hun zienswijze schriftelijk of mondeling naar voren te brengen. De aanvraag en de daarop betrekking hebbende stukken hebben vier weken ter inzage gelegen ten kantore van de Nederlandse mededingingsautoriteit. Er zijn geen zienswijzen ingediend.

VII. BEOORDELING

35. Alvorens kan worden beoordeeld of het samenwerkingsverband voldoet aan de voorwaarden voor ontheffing van het verbod van artikel 6 Mw, dient eerst te worden nagegaan of:
 - a.) sprake is van een gemeenschappelijke onderneming met het karakter van een concentratie dan wel met het karakter van een samenwerkingsverband, en als dat laatste het geval is, of:
 - b.) het verbod van artikel 6 Mw van toepassing is.

A. Gemeenschappelijke onderneming met het karakter van een samenwerkingsverband

36. Op grond van artikel 27, aanhef en onder c Mw moet de totstandkoming van een gemeenschappelijke onderneming – dat wil zeggen 1) een onderneming die onder gezamenlijke zeggenschap van twee of meer andere ondernemingen staat – die 2) duurzaam alle functies van een zelfstandige economische eenheid vervult, en die 3) er niet toe leidt dat de oprichtende ondernemingen hun marktgedrag coördineren, worden aangemerkt als een concentratie.
37. Uit artikel 27, aanhef en onder c, Mw volgt derhalve onder meer dat een gemeenschappelijke onderneming in de zin van het concentratietoezicht duurzaam alle functies van een zelfstandige economische eenheid moet vervullen.

38. St. Barbara en Dela Verzorging hebben aangevoerd dat Barbara-Dela zich uitsluitend bezighoudt met het verzorgen van uitvaarten ten behoeve van de verzekerden van St. Barbara en Dela Verzekeringen. Volgens aanvragsters/ beklaagden concurreert Barbara-Dela derhalve niet actief met uitvaartondernemingen. Hierbij merken St. Barbara en Dela Verzorging op dat Barbara-Dela in een uitzonderlijk geval bereid is om de uitvaart van een niet-verzekerde te verzorgen. De uitvaarten voor St. Barbara en Dela Verzekeringen voert Barbara-Dela tegen kostprijs uit. Hieruit volgt dat de gemeenschappelijke onderneming er niet op is ingesteld een actieve rol op de markt te spelen⁸. Bovendien bestaat de directie van Barbara-Dela, volgens de samenwerkingsovereenkomst, uit het uitvaartfonds St. Barbara en de besloten vennootschap Dela Verzorging en valt niet in te zien dat sprake is van "eigen besluitvorming"⁹. Dit alles betekent dat Barbara-Dela niet duurzaam alle functies van een zelfstandige economische eenheid vervult.
39. Derhalve is artikel 27, aanhef en sub c, Mw niet van toepassing en kan Barbara-Dela niet als gemeenschappelijke onderneming in de zin van het concentratietoezicht worden aangemerkt. Barbara-Dela zal derhalve als samenwerkingsverband onder artikel 6 Mw moeten worden beoordeeld.

B. Toepasselijkheid van artikel 6 op het samenwerkingsverband

40. Artikel 6, eerste lid, Mw verbiedt overeenkomsten tussen ondernemingen, besluiten van ondernemingsverenigingen en onderlinge afgestemde gedragingen die ertoe strekken of ten gevolge hebben dat de mededinging op de Nederlandse markt of een deel daarvan wordt verhinderd, beperkt of vervalst. Voor de uitleg van de bepalingen van de Mw wordt blijkens de Memorie van Toelichting bij de Mw aangesloten bij de Europese jurisprudentie en beschikkingenpraktijk¹⁰. In het onderhavige geval zullen de door de Commissie gepubliceerde richtsnoeren horizontalen in het bijzonder als leidraad dienen.
41. St. Barbara, Dela Verzorging en Dela Verzekeringen verrichten een economische activiteit en zijn derhalve ondernemingen in de zin van artikel 1, sub f, Mw en daarmee in de zin van artikel 6 Mw. St. Barbara en Dela Verzekeringen, de laatste via haar zustermaatschappij Dela Verzorging, richten een gemeenschappelijke onderneming op, Barbara-Dela, die de verzorging van uitvaarten tot doel heeft. St. Barbara en Dela Verzekeringen verplichten zich hierbij alle uitvaarten van leden/ verzekerden in de regio Nijmegen ter uitvoering aan Barbara-Dela aan te bieden. De samenwerkingsovereenkomst is een juridisch bindende overeenkomst

⁸ Zie overwegingen 13 en 14 uit de Mededeling van de Commissie inzake het begrip volwaardige gemeenschappelijke onderneming, Pb. C 66/ 1 van 2 maart 1998.

⁹ Zie overweging 12 uit de Mededeling van de Commissie inzake het begrip volwaardige gemeenschappelijke onderneming, reeds aangehaald.

¹⁰ Zie Memorie van Toelichting, Kamerstukken II, 1995-1996, 24 707, nr. 3, par. 5.1.2.

naar burgerlijk recht en is derhalve een overeenkomst in de zin van artikel 1, sub e, Mw en daarmee in de zin van artikel 6 Mw.

42. De samenwerking betreft ongetwijfeld de gezamenlijke vervaardiging van het geheel aan diensten en producten met betrekking tot de uitvaartverzorging. De onderhavige samenwerkingsovereenkomst is dan ook aan te merken als een gezamenlijke productieovereenkomst in de zin van de richtsnoeren¹¹. De samenwerkingsovereenkomst heeft niet de strekking de mededinging te beperken¹² en derhalve dienen de mededingingsrechtelijke gevolgen van de aangemelde overeenkomst te worden bepaald.
43. Hierbij dient rekening te worden gehouden met de juridische en economische context waarin de desbetreffende overeenkomst is afgesloten. Voor de beoordeling van de gevolgen die zo'n samenwerking waarschijnlijk op de relevante markt of de markten zal hebben, vormen economische criteria, zoals de marktmacht van de partijen en andere factoren in verband met de marktstructuur, belangrijke elementen¹³. Indien op grond van bovenstaande punten de overeenkomst merkbare negatieve effecten heeft op de mededinging op de relevante markt(en), dan is artikel 6 Mw van toepassing¹⁴. Voor deze beoordeling dient(en) derhalve allereerst de relevante markt(en) te worden vastgesteld.

C. De relevante markt(en)

44. De relevante productmarkt betreft de goederen en/ of diensten ten aanzien waarvan de mededingingsrechtelijk te beoordelen gedraging van ondernemingen zich afspeelt. In algemene zin geldt dat deze markt alle producten omvat die op grond van hun kenmerken, hun prijzen en het gebruik waarvoor zij zijn bestemd, door de afnemer als onderling verwisselbaar of substitueerbaar kunnen worden beschouwd. Ook aanbodssubstitutie is in dat verband een relevant aspect¹⁵.

¹¹ Zie randnummers 78-79 van de richtsnoeren.

¹² Zie oa. randnummers 18-19 van de richtsnoeren. Zie ook randnummers 8 en 9 uit de preambule van Verordening 2658/2000 betreffende de toepassing van artikel 81, lid 3, van het Verdrag op groepen specialisatieovereenkomsten, Pb EG 2000, nr. L 304, p. 5.

¹³ Zie randnummer 7 van de richtsnoeren.

¹⁴ Zie besluiten van de d-g NMa van 19 oktober 1998, zaaknummer 21, *N.V. Interpolis/Cobac Services B.V.*, overweging 72, en van 15 april 1999, zaaknummer 1011, *KPN Telecom BV*, overweging 41, en van 25 oktober 1999, zaaknummer 224, *Inkooporganisatie Multizorg*, overweging 38.

¹⁵ Zie Bekendmaking Commissie inzake de bepaling van de relevante markt voor het gemeenschappelijke mededingingsrecht, Mededeling van 9 december 1997, Pb. 1997, nr. C 372, p. 5.

C.1. Relevante productmarkten

C.1.1. De markt voor het aanbieden van uitvaartverzekeringen

45. St. Barbara en Dela Verzekeringen bieden (natura) uitvaartverzekeringen aan. Dela Verzekeringen is ook als levensverzekeraar actief.
46. De Europese Commissie onderscheidt in de verzekeringssector levens-, niet-levens- en herverzekeringsgebieden. Op grond van de beschikkingenpraktijk van de Europese Commissie kan worden geconcludeerd dat levens- en niet-levensverzekeringsmarkten kunnen worden afgebakend naar verschillend type risico, aangezien de aard, verzekeringspremies en functies van de verschillende verzekeringen voor verschillende risico's grote verschillen vertonen en vanuit de vraagzijde bezien niet substitueerbaar zijn¹⁶.
47. Een levensverzekering is een verzekering waarbij de verzekerde zich indekt voor risico's verbonden aan vroeg of laat overlijden. Er bestaan diverse vormen van levensverzekering; zoals de lijfrente-verzekering bij leven ((aanvullend) inkomen na pensionering), de risicoverzekering ofwel tijdelijke kapitaalverzekering bij overlijden (zorg voor nabestaanden) en de kapitaalverzekering bij leven (kapitaaluitkering op afgesproken tijdstip)¹⁷. Hiernaast bestaat nog de uitvaartverzekering. Dit kan zijn een natura uitvaartverzekering, waarbij de uitkering in beginsel bestaat uit de verzorging van crematie of begrafenissen¹⁸, en dit kan zijn de sommen- of geldverzekering, waarbij bij overlijden geld wordt uitgekeerd.
48. Vanuit de vraagkant bezien is de sommenverzekering een met de natura uitvaartverzekering te substitueren verzekering. Beide verzekeringen dekken hetzelfde risico voor de consument c.q. de verzekeringnemer, namelijk de kosten die bij overlijden ontstaan in verband met de verzorging van de uitvaart. Daarenboven voorzien de meeste verzekeraars in de mogelijkheid een natura uitvaartverzekering om te zetten in een sommenverzekering¹⁹. Voor de uiteindelijke beoordeling kan in het midden worden gelaten of de markt nog ruimer is, zoals St. Barbara en Dela Verzorging stellen, aangezien de materiële beoordeling hierdoor niet

¹⁶ Zie oa. de beschikkingen van de Commissie met betrekking tot de concentratie-zaken *Allianz/Verente*, d.d. 11 november 1996 (Zaak IV/M.812) en *Commercial Union/General Accident*, d.d. 6 mei 1998 (Zaak IV/M.1142).

¹⁷ Zie de website van het Verbond van Verzekeraars: www.verzekeraars.org.

¹⁸ Artikel 1 van de Wet toezicht natura uitvaartverzekeringsbedrijf (Wet van 10 juli 1995, Stb. 368) definieert de overeenkomst van natura uitvaartverzekering als een overeenkomst van verzekering in verband met de verzorging van de uitvaart van de mens die uitsluitend strekt tot het verrichten van andere dan geldelijke prestaties. Het afsluiten van een natura uitvaartverzekering impliceert dat de verzekerde bij overlijden in beginsel in natura en niet in geld wordt 'uitgekeerd'.

¹⁹ Volgens opgave van aanvragsters/beklaagden in document 2502/9.

wordt beïnvloed.

49. Op grond van bovenstaande overwegingen zal in het kader van dit besluit de uitvaartverzekeringmarkt als de relevante dienstenmarkt worden beschouwd.

C.1.2. De markt voor het aanbieden van uitvaardiensten

50. Het samenwerkingsverband ziet op het gezamenlijke uitvaartverzorgingsbedrijf Barbara-Dela. Zij verleent diensten en levert producten met betrekking tot de uitvaartverzorging, waaronder het verzorgen en opbaren van de overledene, drukwerk (rouwbrieven, dankbetuigingen), graf- of crematiekist, begraven of cremeren.
51. De uitvaartverzorgingsmarkt oftewel de markt voor het aanbieden van uitvaardiensten kan in het onderhavige geval als relevante dienstenmarkt worden beschouwd²⁰.

C.2. Relevante geografische markten

C.2.1. De markt voor het aanbieden van uitvaartverzekeringen

52. Gelet op de Europese beschikkingenpraktijk wordt uitgegaan van een nationale markt voor het aanbieden van uitvaartverzekeringen²¹. Hier doet niet aan af dat in Nederland de activiteiten van een groot aantal uitvaartverzekeraars in een bepaalde regio is geconcentreerd. Het zijn hoofdzakelijk de, qua omzet en leden/verzekerden-aantal, kleinere uitvaartverzekeraars en zij lijken vooral te zijn gevestigd in het noorden en noord-oosten van Nederland.

C.2.2. De markt voor het aanbieden van uitvaardiensten

53. Jaarlijks zijn er ongeveer 140.000 uitvaarten in Nederland²². Hiervan worden ongeveer 80.000 uitvaarten door enkele honderden kleinere, lokaal en regionaal werkende

²⁰ Zie besluit van de d-g NMa d.d. 30 maart 2001 in zaak 1437/ *Monuta vs Schiedland Ziekenhuis/ Matroewaar* aannemelijk werd geacht dat mortuariumbeheer een van de markt voor uitvaardiensten te onderscheiden markt is.

²¹ Zie de beschikkingen van de Commissie m.b.t. de concentraties in de zaken; *Winterthur/Schweizer Rück*, d.d. 14 maart 1995 (Nr. IV/M 518), *Allianz/Verante*, d.d. 11 november 1996 (Nr. IV/M 812), *Crédit Suisse/Winterthur*, d.d. 15 oktober 1997 (Nr. IV/M 985), *Commercial Union/General Accident*, d.d. 6 mei 1998 (Nr. IV/M 1142), *Winterthur/ARAG*, d.d. 14 april 1998 (Nr. IV/M 1144).

²² Het aantal overledenen bedroeg volgens het CBS in 1999 en 2000 ruim 140.000.

uitvaartondernemingen verzorgd²³ en zo'n 60.000 uitvaarten worden verzorgd door de 15 grotere, regionaal en enkele landelijk opererende uitvaartondernemingen²⁴.

54. Aanvraagsters/beklaagden hebben naar voren hebben gebracht (zie overweging 22) dat het merendeel van de uitvaarten verzorgd wordt door uitvaartverzorgers die zijn gevestigd binnen een afstand van 20 kilometer van de woonplaats van de overledene. X heeft erop gewezen (zie overweging 18) dat bijna al haar klanten afkomstig zijn uit het postcodegebied van Nijmegen, waarbinnen zij zelf ook gevestigd is²⁵. Voorts is gebleken dat de 10 uitvaartondernemingen die de meeste crematies hebben laten uitvoeren door het Crematorium Nijmegen (zie tabel 1 hierna) gevestigd zijn in Nijmegen of in de omgeving van Nijmegen. Aangenomen kan derhalve worden dat het verzorgingsgebied van uitvaartondernemingen lokaal of hoogstens regionaal is.
55. De behoefte aan uitvaartverzorging is voor de personen die vooraf hun uitvaart regelen en voor de nabestaanden in het algemeen lokaal en hooguit regionaal. De markt kan, ook vanuit het oogpunt van de uitvaartverzekeraars, niet gekenschetst worden als een landelijke markt, omdat de uitvaartverzekeraars bij hun inkoop gestuurd worden door de behoefte van hun verzekerden. De uitvaartverzorging betreft immers een dienstverlening, die naar haar aard niet door de uitvaartverzekeraars zelf gedistribueerd kan worden.
56. Uit voorgaande overwegingen kan worden geconcludeerd dat geografisch gezien de uitvaartverzorgingsmarkt in de hier te beoordelen situatie lokaal en hooguit regionaal is²⁶. In het midden kan blijven of, zoals St. Barbara en Dela Verzorging beweren, als gevolg van overlapping van de werkgebieden van uitvaartverzorgers sprake is van één landelijke markt, aangezien de beoordeling hierdoor niet wordt beïnvloed.

²³ Ruim 200 uitvaartondernemers zijn aangesloten bij de branchevereniging NUVU (zie op www.uitvaart.nl onder "brancheverenigingen").

²⁴ Zie de website van de Vereniging Ondernemingen in de Uitvaartbranche (V.O.U.): <http://www.uitvaart.nl/vou>. Volgens de V.O.U. opereren Dela, Monuta en Yarden landelijk (zij zijn tevens actief als uitvaartverzekeraars). Naar schatting van de V.O.U. heeft Monuta ongeveer 100 vestigingen, Dela 35 à 40 vestigingen en Yarden 35 à 40 vestigingen voor de uitoefening van het uitvaartbedrijf.

²⁵ De V.O.U. heeft aangegeven dat het werkgebied van uitvaartondernemingen zich uitstrekt tot 30 à 40 kilometer rondom de vestiging van het uitvaartverzorgingsbedrijf.

²⁶ Dat er enkele aanbieders zijn die landelijk opereren (zie voetnoot 24) lijkt aan deze conclusie niet af te doen en maakt in ieder geval voor de materiële beoordeling geen verschil.

C.3. De marktpositie van partijen

C.3.1. De markt voor het aanbieden van uitvaartverzekeringen

57. Wat betreft de markt voor het aanbieden van uitvaartverzekeringen hebben partijen opgegeven dat het marktaandeel, gemeten in premie volume, voor Dela Verzekeringen in 1998 en in 2000 ongeveer [10-20]% bedroeg en voor St. Barbara circa [0-10]%. Uit hetgeen naast deze opgave van partijen bekend is (zie volgende overweging), kan ervan uit worden gegaan dat het marktaandeel van St. Barbara op de afgebakende markt rond [0-10]% ligt en dat van Dela Verzekeringen ten minste [10-20]% bedraagt en ten hoogste 45% is.
58. In 1999 en in 2000 waren er zo'n 60 natura uitvaartverzekeraars in Nederland²⁷. Het gezamenlijke bruto-premie-inkomen in 1999 en 2000 bedroeg respectievelijk EUR 276 en 302 miljoen²⁸. Het bruto-premie-inkomen van St. Barbara bedroeg in 1999 en in 2000 ongeveer EUR 4 miljoen²⁹. Dat van Dela Verzekeringen respectievelijk EUR 132 en 137 miljoen³⁰. Gemeten naar bruto-premie-inkomen had St. Barbara in 1999 en 2000 derhalve respectievelijk 1,4% en 1,3% aandeel in het totaal aan premies terzake van natura uitvaartverzekeringen, dus exclusief de voor uitvaart bestemde sommen- of geldverzekeringen, en had Dela Verzekeringen een marktaandeel van respectievelijk 48% en 45%.

C.3.2. De markt voor het aanbieden van uitvaartdiensten

59. Uitvaarten zijn onder te verdelen in begrafenissen en crematies. De verhouding tussen het aantal begrafenissen en het aantal crematies is ongeveer 45:55³¹. Voor een indicatie van de marktpositie van uitvaartondernemingen in de regio Nijmegen is uitgegaan van de aantallen uitvaarten dat in opdracht van die ondernemingen door het crematorium te Nijmegen zijn uitgevoerd. Er zijn geen aanwijzingen dat voor begrafenissen de verhoudingen tussen de uitvaartondernemingen anders liggen.

²⁷ Bron: Pensioen en Verzekeringskamer, www.verzekeringskamer.nl.

²⁸ Bron: Assurantiemagazine Jaarboek 2001/2002, p. 26.

²⁹ Idem.

³⁰ Idem. In 2000 bedroeg het bruto-premie-inkomen van Monuta EUR 37,3 miljoen, van Yarden EUR 29,3 miljoen en van het Aegon-concern EUR 28,2 miljoen. Tezamen met Dela omvatten zij ongeveer driekwart deel van het bruto-premie-inkomen van alle natura uitvaartverzekeringen.

³¹ Uit een onderzoek van het NIPO in 1997 naar de ontwikkelingen in de uitvaartbranche bleek dat evenveel respondenten begraven als gecremeerd wilden worden (zie perspublicatie d.d. 15 oktober 1997). Naar de ervaring van X maken crematies ongeveer 55 tot 60% van het aantal uitvaarten uit (zie document met NMa-kenmerk 1979/12).

60. Onderstaande tabel is opgesteld aan de hand van de door het Regionaal Crematorium 'Jonkerbos' te Nijmegen verstrekte gegevens. De opgevraagde gegevens betreffen drie periodes van een half jaar; de eerste ruimschoots vóór de oprichting van Barbara-Dela, de tweede korte tijd na de oprichting van Barbara-Dela en de derde periode ruim een jaar erna.

Aantal verrichtte crematies in de periode 01-01-99 t/m 30-06-99 in opdracht van:		Aantal verrichtte crematies in de periode 01-07-00 t/m 31-12-00 in opdracht van:		Aantal verrichtte crematies in de periode 01-07-01 t/m 31-12-01 in opdracht van:	
Klopper en Kramer	[] [%]	Barbara-Dela	[] [%]	Barbara-Dela	[] [%]
Claassen Uitvaartverz.	[] [%]	Klopper en Kramer	[] [%]	Klopper en Kramer	[] [%]
Monuta Nijmegen	[] [%]	Claassen Uitvaartverz.	[] [%]	Claassen Uitvaartverz.	[] [%]
Dela Uitvaartverzorging	[] [%]	Monuta Nijmegen	[] [%]	Monuta Nijmegen	[] [%]
J. Jacobs	[] [%]	Over Betuwe	[] [%]	Bestatt. Rolf Ahrens	[] [%]
Over Betuwe	[] [%]	Nuva	[] [%]	Yarden Uitvaartverz.	[] [%]
Peter Postma	[] [%]	J. Jacobs	[] [%]	J. Jacobs	[] [%]
Bestattingen vSommeren-		Bestattingen vSommeren-		Over Betuwe	[] [%]
Hermesen	[] [%]	Hermesen	[] [%]	Schrijen BV.	[] [%]
Monica Zeegers	[] [%]	Peter Postma	[] [%]	Bestattingen vSommeren-	
Nuva	[] [%]	Bestatt. Rolf Ahrens	[] [%]	Hermesen	[] [%]
Overigen	[] [%]	Overigen	[] [%]	Overigen	[] [%]
Totaal	704 100%	Totaal	715 100%	Totaal	661 100%

Tabel 1: Aantal van uitvaartondernemingen afkomstige opdrachten tot crematie verstrekt aan het crematorium te Nijmegen in drie onderscheiden periodes. Vertrouwelijke gegevens in deze tabel zijn aangeduid met [].

61. Opgemerkt wordt dat Barbara-Dela haar marktaandeel op ongeveer [10-20]% heeft berekend, terwijl X voor Barbara-Dela uitkomt op een marktaandeel van 50% (zie overwegingen 18 en 23).

D. De mededinging op de betrokken markten

62. Voor de beoordeling van de onderhavige samenwerking is het van belang dat de Commissie de reeds genoemde richtsnoeren heeft gepubliceerd. Hierin is door de Commissie een analytisch kader vastgelegd voor de beoordeling van horizontale samenwerkingsovereenkomsten. Er wordt uitgegaan van een meer economische benadering bij de beoordeling van verschillende soorten samenwerkingsovereenkomsten zoals onderzoeks- en

ontwikkelingsovereenkomsten, productieovereenkomsten en commercialisatieovereenkomsten.

63. Voor de beoordeling van de aangemelde samenwerking wordt, naast de in de richtsnoeren neergelegde basisbeginselen, uitgegaan van het analytisch raamwerk voor productieovereenkomsten zoals uiteengezet in de richtsnoeren³².
64. De analyse zal gewoonlijk slechts betrekking hebben op de relevante markt of markten waarop de samenwerking rechtstreeks betrekking heeft (in casu: de markt van uitvaardiensten). Het kan noodzakelijk zijn ook de spill-over markten (in casu: de markt van uitvaartverzekeringen) te analyseren³³.
65. De voornaamste bron van eventuele mededingingsproblemen bij productieovereenkomsten is de coördinatie van het concurrentiegedrag van de partijen als aanbieders³⁴. Behalve problemen in verband met de coördinatie kunnen productieovereenkomsten eveneens leiden tot afschermingsproblemen en andere negatieve gevolgen voor derden³⁵.

D.1. De markt voor het aanbieden van uitvaartverzekeringen

66. Het marktaandeel van St. Barbara is zeer gering (ongeveer [0-10]%), in absolute zin en ook in verhouding tot het marktaandeel van Dela (tussen [10-20]% en 45%). Bovendien is St. Barbara slechts actief in de regio Nijmegen, terwijl de markt van uitvaartverzekeringen landelijk van omvang is. De samenwerking, die zich afspeelt op een andere markt en waarvan de uniformering van kosten slechts gedeeltelijk doorwerkt, brengt derhalve in termen van marktmacht nauwelijks verandering met zich mee op de markt voor het aanbieden van uitvaartverzekeringen. Het is onder deze omstandigheden aannemelijk dat de samenwerking op deze markt geen mededingingsbeperkende gevolgen heeft³⁶.

D.2. De markt voor het aanbieden van uitvaardiensten

67. Vastgesteld dient te worden of als gevolg van de samenwerking van St. Barbara en Dela Verzorging (lees: Dela Verzekeringen) in Barbara-Dela op de markt voor het aanbieden van uitvaardiensten sprake is van een afschermingsprobleem.

³² Zie randnummers 17-37 en 78-114 van de richtsnoeren.

³³ Zie randnummers 82 van de richtsnoeren.

³⁴ Zie randnummer 83 van de richtsnoeren.

³⁵ Zie randnummer 85 van de richtsnoeren.

³⁶ Zie randnummer 28 van de richtsnoeren.

68. In zijn algemeenheid kan hierover het volgende worden opgemerkt.
69. Eenderde van de Nederlandse bevolking heeft zich niet verzekerd voor de uitvaart (zie slot overweging 21)³⁷. Er wordt vanuit gegaan dat dit ook geldt voor de regio Nijmegen. Derhalve is eenderde van de bewoners uit die regio vrij in haar keus van uitvaartonderneming. Zij zullen hun keus kunnen maken op basis van prijs, kwaliteit, naamsbekendheid en andere concurrentieparameters.
70. Van het tweederde deel van de bewoners uit de regio Nijmegen die wel verzekerd zijn, is een gedeelte verzekerd bij St. Barbara of Dela Verzekeringen³⁸ en een gedeelte elders verzekerd. Terzake van eerstgenoemde gedeelte hebben aanvraagsters/ beklagden opgegeven dat, in het geval van overlijden, ongeveer [60-70]% van de verzekerden van St. Barbara en ongeveer eenzelfde percentage van de verzekerden uit de regio Nijmegen van Dela Verzekeringen gebruik maakt van de diensten van Barbara-Dela. Dit betekent dat circa [30-40]% van de verzekerden van St. Barbara en Dela Verzekeringen kiest voor een andere uitvaartverzorger en niet kiest voor Barbara-Dela. Aannemelijk is dat ook onder degenen uit de regio Nijmegen die elders verzekerd zijn, verzekerden voorkomen ten aanzien van wie door uitvaartondernemingen vrij geconcurrereerd kan worden.
71. Voor een beoordeling van de vraag of sprake is van een afschermingsprobleem op de markt voor het aanbieden van uitvaartdiensten in de regio Nijmegen is voorts het volgende van belang.
72. Uit de cijfers die ter beschikking staan met betrekking tot het aantal crematies in het crematorium te Nijmegen van vóór de oprichting van Barbara-Dela en van twee periodes ná die oprichting (zie tabel 1), kan worden afgeleid dat de gezamenlijke positie van de vier grootste uitvaartondernemingen nagenoeg gelijk gebleven is. Voor de drie onderscheiden periodes gaat het telkens om dezelfde ondernemingen³⁹ met een gecombineerd marktaandeel van 61%, 62% en 62% (zie tabel 1). Hieraan kan worden toegevoegd dat de concentratiegraad voor de markt van uitvaartdiensten in de regio Nijmegen middelmatig is.

³⁷ Uit een onderzoek van het NIPO in 1997 naar de ontwikkelingen in de uitvaartbranche blijkt dat 66% van de respondenten een verzekering voor de uitvaart heeft afgesloten (zie persbericht d.d. 15 oktober 1997).

³⁸ St. Barbara heeft ongeveer [0-10]% marktaandeel en Dela Verzekeringen meer dan [10-20]% en ten hoogste 45% op de markt voor uitvaartverzekeringen in Nederland. Opgemerkt zij hierbij dat de activiteiten van St. Barbara zijn geconcentreerd in de regio Nijmegen. X gaat er dan ook van uit dat in de regio Nijmegen St. Barbara 60% verzekerden heeft en meent dat Dela Verzekeringen nog eens 10% verzekerden heeft in die regio.

³⁹ Barbara-Dela heeft de plaats van Dela Uitvaartverzorging overgenomen en kunnen hier gezien worden als "dezelfde ondernemingen".

Een indicator hiervoor is de Herfindahl-Hirschman Index (hierna: HHI)⁴⁰. Op basis van de verkregen informatie kan worden bepaald dat deze in de drie onderscheiden periodes tussen de 1000 en de 1800 ligt.

73. Van de categorie overige uitvaartverzorgers (zie 'Overigen' in tabel 1) is het aantal en het percentage opdrachten tot crematie constant, circa 140 respectievelijk 20%, gebleven. Dit wijst erop dat de oprichting van Barbara-Dela niet heeft geleid tot het 'opslokken' van de vraag naar uitvaartdiensten.
74. De uitvaartonderneming met de grootste achteruitgang – absoluut en procentueel – in aantallen opdrachten tot crematie is Klopper en Kramer (zie tabel 1). Dienaangaande kan worden opgemerkt dat wel sprake is van een forse achteruitgang, doch dit enkele feit noopt niet tot de conclusie dat er een afschermingsprobleem is.
75. Uit hetgeen hierboven is overwogen volgt dat van een afschermingsprobleem geen sprake is.

D.3. Conclusie

77. De samenwerking tussen St. Barbara en Dela Verzorging (lees: Dela Verzekeringen) heeft geen mededingingsbeperkende gevolgen op de hierboven aangeduide relevante markten. Hiermee kunnen de aanvraag om ontheffing en de klacht worden afgedaan.

VI. Besluit

78. Gelet op het bovenstaande wordt de aanvraag van St. Barbara en Dela Verzorging om ontheffing in de zin van artikel 17 Mw voor de aangemelde overeenkomst afgewezen, aangezien de samenwerking niet wordt getroffen door het verbod zoals neergelegd in artikel 6, eerste lid, van de Mededingingswet.

⁴⁰ Zie randnummer 29 van de richtsnoeren.

79. De aanvraag van X tot het nemen van een besluit op grond van artikel 56, eerste lid, van de Mededingingswet, wordt eveneens afgewezen, omdat artikel 6, eerste lid, van de Mededingingswet niet wordt overtreden.

Datum: 19 juli 2002

De directeur-generaal van de Nederlandse Mededingingsautoriteit,
voor deze:

w.g. drs. R.J.P. Jansen
Plv. directeur-generaal

Tegen dit besluit kan degene, wiens belang rechtstreeks bij dit besluit is betrokken, binnen zes weken na de dag van bekendmaking van dit besluit een gemotiveerd bezwaarschrift indienen bij de directeur-generaal van de Nederlandse Mededingingsautoriteit, Juridische Dienst, Postbus 16326, 2500 BH Den Haag.